

Козлюк В.В., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В РЕГІОНІ

Розглянуто особливості інвестиційного процесу в Україні та його вплив на діяльність підприємств регіону.

Рассмотрены особенности инвестиционного процесса в Украине и его влияние на деятельность предприятий региона.

It is considered the features of investment process in Ukraine and its influence of the region enterprises.

Інвестиційна діяльність підприємств – це цілеспрямована система організаційно-економічних заходів підприємств, їх об'єднань як юридичних осіб з однієї сторони і держави із іншої, що спрямовані на реалізацію і найбільш ефективне використання самих інвестицій.

Об'єктом інвестиційної діяльності взагалі і підприємств зокрема, можуть виступати будь-які ресурси, в тому числі основні засоби, оборотні фонди, тобто трудові та фінансові ресурси у всіх сферах національної економіки, а також результати використання цих ресурсів, що можуть бути представлені різними видами цінних паперів, інтелектуальних цінностей, науково-технічної продукції і майнових прав.

Суб'єктом інвестиційної діяльності підприємств та їх об'єднань можуть виступати інші підприємства, окремі громадяни, а також держава, що представлена відповідними органами управління та структурними утвореннями (уряд, господарчі товариства, асоціації, фінансово-кредитні установи) зокрема.

Крім органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та Національного банку активними учасниками інвестиційного процесу на регіональному рівні виступають Фонд держмайна та Державний антимонопольний комітет.

Об'єктом інвестування в Рівненській області, насамперед, виступають такі сфери діяльності, як промисловість, сільське господарство, автомобільний транспорт, будівництво торгівля, освіта і культура. Здійснення ефективного процесу вкладення інвестицій обумовлює необхідність відповідної оцінки ресурсного і виробничо-економічного потенціалу регіону та перспектив його найбільш раціонального використання. Це, в свою чергу, обумовлює подальше і глибше вивчення природно-географічних, виробничих, соціальних та економічних умов, в яких функціонує інфраструктура регіону.

Питома вага Рівненської області в економіці України (%)

№ з/п	Показники	Роки								Середній за 8 років
		1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Природно-географічні дані									
1.1	Територія	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
1.2	Кількість населення	2,3	2,4	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4
2.	Основні макроекономічні показники									
2.1	Валовий регіональний продукт	-	-	-	-	1,6	1,6	1,6	-	1,6
2.2	Валова додана вартість	-	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	-	1,7
3.	Промисловість									
3.1	Обсяг реалізованої продукції	-	0,9	1,1	0,9	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0
4.	Сільське господарство									
4.1	Валова продукція с/г	3,0	3,1	3,1	3,3	3,0	2,8	2,9	3,2	3,0
4.1.1.	Продукція рослинництва	2,7	2,8	2,8	3,1	2,8	2,6	2,8	3,2	2,8
4.1.2.	Продукція тваринництва	3,3	3,4	3,5	3,5	3,4	3,2	3,1	3,1	,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
5.	Автомобільний транспорт									
5.1.	Протяжність автомобільних шляхів з твердим покриттям	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
5.2.	Перевезено вантажів	1,9	1,6	1,7	1,8	1,8	1,6	1,6	1,6	1,7
5.3.	Перевезено пасажирів	1,6	3,1	2,5	2,6	2,3	2,4	2,4	2,3	2,4
6.	Будівництво									
6.1.	Інвестиції в основний капітал	2,0	1,6	1,9	2,1	2,5	1,3	1,7	1,6	1,8
6.2.	Введення об'єктів в експлуатацію (до загальної площі)	2,5	1,9	2,0	2,5	2,6	1,9	2,7	2,5	2,3
7.	Торгівля									
7.1.	Загальний обсяг роздрібно-товарообороту	2,0	1,6	2,0	2,0	1,9	1,7	1,6	1,5	1,8
8.	Освіта і культура									
8.1.	Кількість учнів у середніх навчальних закладах	2,7	2,8	3,0	3,0	3,1	3,2	3,2	3,3	3,0
8.2.	У професійно-технічних навчальних закладах	2,2	2,0	2,0	2,0	2,2	2,3	2,4	2,5	2,2
8.3.	Кількість студентів у вищих навчальних закладах									
8.3.1.	I-II рівнів акредитації	2,0	2,4	2,4	2,4	2,0	2,2	2,4	2,5	2,3
8.3.2.	III-IV рівнів акредитації	1,7	1,6	1,8	1,8	2,0	1,9	1,9	2,0	1,8

Як відомо, Рівненський регіон (область) займає площу 20,1 тис. км² (або 3,3% території України), де проживають 2,5% населення країни. Діяльність підприємств і організацій виробничої та невиробничої сфери визначає також і відповідне місце регіону в економіці країни (таблиця).

Згідно з таблицею видно, що займаючи 3,3% території країни і маючи 2,5% загальної кількості населення країни доля регіону у виробництві валового продукту та доданої вартості складає 1,6 та 1,7 відсотки відповідно.

У структурі реалізованої продукції найбільшу питому вагу має така галузь як сільське господарство (3,2%) та його підгалузі рослинництво і тваринництво (3,2%; 3,1%). Місце підприємств сектору промислового виробництва у загальнонаціональному продукті цієї галузі значно менше і становить 1,1%. Крім названих вище секторів виробничої сфери, об'єктами інвестування можуть виступати і такі важливі для регіону види діяльності, як автомобільний транспорт, будівництво, торгівля, а також невиробнича сфера, що представлена установами освіти, культури та охорони здоров'я. Завдяки інвестиційним вкладенням, їх ефективному та раціональному використанню доля підприємств і установ регіону в економіці країни може значно перевищити досягнуті показники, що наведені в таблиці, а добробут та життєвий рівень населення зрости і наблизитись до критеріїв оцінки соціально-економічного розвитку сучасних ринкових країн.

Якщо до формулювання назви і змісту об'єкта інвестиційної діяльності існує на даний час досить чітка визначеність як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях, то відносно характеристики і віднесення тієї чи іншої сторони підприємницької діяльності до категорії суб'єкта інвестиційної діяльності подібного стверджувати не можна.

Як відомо вже з попередніх визначень, інвестори – це суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позикових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Вони можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, фінансових посередників, покупців і т.д. Викликає сумнів твердження, що права у всіх інвесторів, незалежно від форм власності повністю відпрацьовані на законодавчому рівні. Коло учасників інвестиційної діяльності також на даний час досить не визначене. До нього, за існуючими вимогами, потрапляють громадяни і юридичні особи країни та інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій, як виконавці. Виникає питання, які критерії оцінки успішної реалізації інвестицій? Вони тепер потребують вивчення, розробки і впровадження як невід'ємна складова будь-якого інвестиційного процесу. Це питання набуває особливого значення в нових соціально-економічних умовах, у яких функціонують підприємства регіону.

Розглянемо динаміку складу і структури інвестицій у регіоні. Сама структура інвестиційних вкладень представлена за такими напрямками, як капітальне будівництво, купівля машин та обладнання, витрати на інші необоротні ма-

теріальні активи, витрати, що пов'язані із поліпшенням стану основних засобів (капітальним ремонтом), витрати в нематеріальні активи та в аграрний сектор економіки. Проведений аналіз стосується динаміки змін у розподілі інвестиційних коштів, за період 2002–2007 рр., але можна стверджувати, що тенденції, які намітилися в розподілі інвестиційних коштів у цей період, можуть бути продовжені і в наступні 2012–2013 рр., зокрема статистичні дані 2008, 2009, 2010, 2011 рр. це підтверджують. Не враховуючи галузеву специфіку інвестицій, а лише їх загальну структуру, можна виділити домінуюче місце інвестицій в основний капітал. За досліджуваний період відбувається зменшення розмірів інвестиційних вкладень в основний капітал (на 6, 8%) і зростання обсягів потоків інвестицій у формування оборотних активів підприємств регіону.

За галузевою ознакою, об'єктом, де залучені найбільші інвестиційні ресурси є капітальне будівництво. У даному випадку, відбувається зниження долі цієї сфери діяльності в загальній структурі використання інвестиційних коштів (на 4,4%). Беручи до уваги дані прогнозу, можна передбачити, що в кінці періоду 2010–2013 рр. інвестиції в цю сферу економіки становитимуть менше половини всіх інвестиційних вкладень досліджуваного регіону.

У структурі розподілу інвестицій значне місце займають також кошти на купівлю нових машин і устаткування. Незважаючи на те що відсоток цих інвестицій за досліджуваний період дещо знизився (на 2,4%), і враховуючи зміни цього показника за попередні роки, видно, що зберігається позитивна тенденція до його зростання в майбутньому: це позитивна тенденція, що стосується розподілу інвестицій. Тому вона передбачає оновлення і модернізацію устаткування, впровадження нових технологічних ліній на виробництві; появу більш продуктивних одиниць техніки.

У цьому випадку зростає роль інноваційних факторів виробництва, що, у свою чергу, стимулює розвиток НТП і створення інфраструктури розвинутої ринкової економіки в регіоні.

Розглядаючи соціально-економічну сторону цього процесу, можна також очікувати в майбутньому позитивних змін щодо подолання наслідків кризових явищ в економіці: зростання обсягів виробництва, зміцнення позицій національного виробництва, створення нових робочих місць, суттєве зменшення безробіття, наповнення державного і місцевого бюджетів, збільшення соціальних витрат і вирішення багатьох проблем як на регіональному, так і загальнодержавному рівні.

Оскільки в структурі основних фондів підприємств регіону, досить значне місце займають застарілі приміщення, обладнання і устаткування, то в зв'язку із необхідністю їх підтримки та оновлення, зростає роль витрат, що пов'язані з поліпшенням умов функціонування того чи іншого господарського об'єкта. За досліджуваний період цей вид витрат зріс майже в 1,5 рази (на 59%). У майбутньому періоді також очікується значне зростання витрат інвестиційних коштів за цим напрямком.

Оцінюючи зміни в обсягах вкладень інвестиційних ресурсів у нематеріальні активи, можна констатувати їх деяке зростання від 0,3 до 1,4%.

Негативною стороною в розподілі інвестиційних коштів регіону стало їх суттєве зменшення щодо такої важливої сфери суспільного виробництва, як аграрний сектор економіки (на 0,9%), що викликано недооцінкою значення і місця сільськогосподарського виробництва, невирішенням і поглибленням багатьох соціально-економічних проблем села.

Проте для економіки більшості підприємств регіону характерним є лише просте, а не розширене відтворення основних фондів. У багатьох галузях досліджуваного регіону є досить високим рівень зношеності різних видів обладнання, його моральна застарілість. В умовах сучасної фінансової кризи в першу чергу саме ці чинники вплинули на скорочення виробничих потужностей, згортання обсягів виробництва, скорочення робочих місць і т.д.

Саме тому особливого значення набуває аналіз і прогноз можливих змін в інвестиційній діяльності та спрямуванні фінансових ресурсів.

Виходячи з оцінки матеріально-технічної бази підприємств регіону, інвестиційні ресурси і надалі повинні спрямовуватися на оновлення і модернізацію основних фондів, на зростання в їхній структурі питомої ваги активної частини. Це буде сприяти приросту обсягів виробництва, зміцненню позицій національного виробника, збільшенню робочих місць та наповненості дохідної частини загальнодержавного і місцевого бюджетів. У дослідженнях інвестиційної діяльності, які були проведені раніше, є свідчення, що економіка багатьох розвинутих ринкових країн за останній період характеризується збільшенням інвестицій в активні складові основних виробничих фондів, повномасштабною заміною та оновленням обладнання на діючих підприємствах.

На даний час у країні ще не створено сприятливого інвестиційного клімату, не визначеною залишається і стратегія ринкової перетворень та структурних змін в економіці. На даний час важливою умовою залишається необхідність суттєвого зменшення собівартості продукції, підвищення її конкурентоспроможності, можливості досягнути цього за рахунок обмеження витрат, у тому числі і за рахунок тих, які не входять до ціни на продукцію підприємства. Відомо, що в процесі формування власних ресурсів на інвестування, витрати на інвестиції належать до витрат, джерелом фінансування яких є власний прибуток, що залишається в розпорядженні будь-якого підприємства чи фірми.

Необхідність прийняття рішень про зростання чи зменшення обсягів інвестування як на регіональному рівні, так і на рівні підприємства залежить від загальної економічної ситуації, конкретних умов діяльності суб'єктів господарювання, їхньої конкурентно- та платоспроможності, термінів окупності інвестицій, їх різновидностей і т. д. У числі перерахованих вище факторів особливе місце належить термінам інвестування та розмірам уже раніше вкладених інвестицій, особливо щодо тих об'єктів чи видів робіт і послуг, що потребують завершення.

Як відомо, залежно від термінів освоєння самі інвестиції можуть бути корот-

костроковими, довгостроковими і середньостроковими. Згідно з діючою методологією НБУ в Україні короткостроковими вважаються інвестиції до 1 року, середньостроковими – до 3-х років, довгостроковими – більше 3-років.

У сучасних умовах, коли відчутними залишаються ще наслідки світової фінансової кризи, терміни окупності інвестицій, що здійснюються підприємствами та галузями в регіоні, повинні бути максимально короткими. Поступово, із покращенням економічної ситуації в галузі чи регіоні, а також при зменшенні гостроти кризових явищ, терміни окупності інвестиційних коштів можуть збільшуватися. У протилежній ситуації, коли підприємства вже вклали кошти в об'єкти незавершеного виробництва, доцільними можуть бути рішення щодо замороження фінансування об'єктів, які потребують довгострокових інвестицій.

Одним із наслідків фінансової кризи було значне зменшення попиту місцевого і зовнішнього ринків на продукцію підприємств досліджуваного регіону, втрата багатьма з них конкурентоспроможності. Все це поставило в центрі уваги прийняття рішень, що стосуються модернізації та впровадження нових технологій виробництва більш якісної та нової продукції.

Вирішення цих питань пов'язане з більш широким залученням і використанням такої форми інвестицій, як реальні. Саме в цьому випадку для підприємств багатьох галузей регіону є можливим відтворення та оновлення матеріально-технічної бази виробництва, її сучасне переоснащення і модернізація.

У будь-якому випадку повинні дотримуватися загальновідомі правила та умови забезпечення інвестиційної діяльності: ефективна соціально-економічна політика та макроекономічне регулювання економіки, що сприяє залученню як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій; чітко виражене і гарантоване державою податкове законодавство, що сприяє розвитку малого і середнього бізнесу; виконання державою та її органами ряду соціальних вимог і гарантій, що забезпечують у країні та її регіонах наявність кваліфікованої робочої сили.

1. Бланк Н. А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП «ИТЕМ ЛДТ», Юнайтенд Лондон Трейд Лимитед, 1995.
2. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Львів: Видавництво «Центр Європи», 1997.
3. Хавранек П., Беренс В. Руководство по оценке эффективности инвестиции / пер. с англ. перераб. и допол. изд. – М.: АОЗТ «Интерэксперт», «ИНФРА – М», 1996.
4. Пересада А. А. Основы инвестиционной деятельности – К.: Изд-во «Либра», 1996.
5. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні. – К.: Вид-во «Лібра», 1998.
6. Міщенко В. І. Формування «портфельних» інвестицій підприємств. Проблеми забезпечення фінансової стійкості виробництва в галузях АПК. – Суми: Сум. сільгосп. ін.-т, 1995.
7. Соколенко Т. І. Теоретичні, методологічні і організаційно-економічні основи приватизації. – Суми: Слобожанщина, 1998.
8. Симоненко В. К. Регіони України (проблеми розвитку). – К.: Наук. думка, 1997.

Рецензент: к.е.н., професор Кушнір Н.Б. (НУВГП)